

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΦΥΣΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Σας ευχαριστώ πολύ για μία ακόμη ευκαιρία που μου δίνετε να εκθέσω τις απόψεις μου πάνω σε καυτά θέματα των Ελλήνων. Ως συνήθως, οι απόψεις μου είναι διατυπωμένες σε ανθρώπινη λαλιά, πίσω από την οποία υπάρχει πάντα «κάτι» που την υποβαστάζει, *κάτι* όμως που ποτέ κανείς δεν μπορεί να εκφράσει μέσα της. Κατά τον θεολόγο Δρ. Denys Turner, αυτό το κάτι δεν γίνεται ποτέ περιεχόμενο του γλωσσικού μας υλικού.

Εκφράζω μεν τις απόψεις τούτες με λέξεις αλλά και με σχήματα, τα οποία βοηθούν να γίνομαι καταληπτός, αλλά δεν ψάχνω καν για λύσεις. Απλά, ψηλαφίζοντας αυτό το υποβαστάζον κάτι, χωρίς ποτέ να το εκφράζω, προσπαθώ να σκιαγραφώ μία σημασιολογική δομή μέρους της προβληματικής των Ελλήνων. Έτσι αρχίζει δειλά-δειλά να φαίνεται το ζητούμενο, η μόχλευση δηλαδή που απαιτείται για τις λύσεις. Είθε η επομένη σημασιολογική δόμηση από πλέον ειδικούς να δείξει το ποθητό αποτέλεσμα για τους Έλληνες και μη όλης της γης.

Για όσους ενδιαφέρονται στην πιθανή συμβολή αξιακών συστημάτων των Ελλήνων προς την επίλυση ενός ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της νέας γενιάς, ακριβώς εδώ, στην «ενός από τα σημαντικότερα προβλήματα της νέας γενιάς» διατύπωσή τους βλέπω όχι ένα, αλλά δύο τεράστια προβλήματα της εποχής μας. *Πρώτον*, η δυστυχώς πλέον διαδεδομένη απερισκεψία μας να τεμαχίζουμε ένα πρόβλημα από όλα τα υπόλοιπα κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικά προβλήματα που το συναπαρτίζουν δεν είναι τυχαία. Είναι αποτέλεσμα μίας μακροπρόθεσμης διαδικασίας εκπαίδευσης και παιδείας, που σκοπός της είναι να δημιουργεί φτηνό εργατικό δυναμικό. *Δεύτερον*, γιατί *μόνον* της νέας γενιάς; Το σκεπτικό πίσω από την της νέας γενιάς διατύπωση έχει πάλι να κάνει με το ίδιο σχέδιο εκπαίδευσης και παιδείας που, για να είναι φτηνά, θέλει τα μέλη του εργατικού δυναμικού της να είναι επίσης άτομα ξεκάρφωτα, χωρίς κοινωνική συνεκτικότητα με άλλους ανθρώπους. Στο όνομα λοιπόν του χρηματικοπιστωτικού, μη-ανθρωποκεντρικού συστήματος της εποχής μας, διασπάται ο συνεκτικός ιστός της κοινωνίας, που σε παλιότερα χρόνια μας έδενε οργανικά μεταξύ μας αλλά και με την φύση. Βλέπουμε λοιπόν πως ούτε ένα *μόνον* είναι το πρόβλημα, αλλά ούτε και *μόνον* της νέας γενιάς είναι.

Είναι; Μικροί και μεγάλοι γίνονται θύματα ενός μύθου της εποχής μας, ενός ιαματικού ψεύδους για την έλλειψη προτύπων αρχών και αξιών μεταξύ των Ελλήνων. Το ψεύδος όμως τούτο δεν στέκει ούτε βιολογικά ούτε φιλοσοφικά.

Βιολογικά, η «φυσική επιλογή», η διαδικασία δηλαδή εξέλιξης των ανθρώπων, μέσω της οποίας οι καλύτερα προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον αφήνουν περισσότερους απογόνους από εκείνους που είναι λιγότερο προσαρμοσμένοι, σημαίνει ότι οι άνθρωποι με πρότυπα αρχών και αξιών αφήνουν περισσότερους απογόνους από εκείνους που ζούν χωρίς τέτοια πρότυπα. Πέρα από τους ανθρώπους, σε επίπεδο ενστίκτου, το ίδιο συμβαίνει και με τους λύκους και με τους πιθήκους. Η διαδικασία αυτή της *φυσικής επιλογής* είναι απολύτως συμβατή με επιστημονικά δεδομένα.

Εκτός βέβαια αν η φυσική επιλογή δεν ισχύει για μας τους Έλληνες, λόγω των πολλαπλών παρεμβολών στην ιστορία μας, όπου οι με τόσο αίμα διωγμοί, μάχες και πόλεμοι μας οδηγούν σε μία «αφύσικη επιλογή», ώστε εκείνοι που ζούν χωρίς θετά πρότυπα αρχών και αξιών να αφήνουν περισσότερους απογόνους από ανθρώπους που ζούν με αυτά. Σε τούτη την *αφύσικη επιλογή* των Ελλήνων συμβάλλει θεσμικά και το παραπάνω σχέδιο εκπαίδευσης και παιδείας που παράγει φτηνά, ξεκάρφωτα άτομα αντί για ανθρώπους με συνεκτικό ιστό. Το ερώτημα είναι: μπορούν φτηνά, ξεκάρφωτα άτομα να αναπαράγουν ανθρώπους; Αν ναι, όλα καλά. Αν όχι, τότε που πάμε;

Φιλοσοφικά, ας πάρουμε τον σοφότερο μεταξύ των σοφών. Ο Σωκράτης, ο οποίος όχι απλώς προτρέπει αλλά *διδάσκει* αρετή, βασίζει την ασύλληπτη γενική της έννοια πάνω σε τρία αδιάσειστα στηρίγματα: αναστολή, αποστολή και συμμετοχή (Σχ. 1). Αυτά απαιτούν μία ανθρωποκεντρική ή ανθρωπομετρική βέβαια αυτοθέσμιση αξιοκρατών σε συμμετοχική δημοκρατία, για να κατορθώσει ο άνθρωπος να ελευθερωθεί, να δικαιωθεί, να γίνει επιτέλους αυτό που μπορεί να είναι. Φιλόσοφοι προ και μετά του Σωκράτους διαχωρίζουν τον μύθο από την λογική, αλλά ο Σωκράτης είναι αυτός που πραγματικά προσγειώνει το ανθρώπινο πνεύμα ψηλαφίζοντας το θείο μέσα στον ίδιο τον άνθρωπο. Και μέσω των μαθητών του μας δωρίζει ένα υπέροχο πρότυπο αρχών και αξιών, όπου η αρετή είναι διδακταία. Το ερώτημα παραμένει: διδάσκει τέτοια πρότυπα αρχών και αξιών στους νέους Έλληνες η παρούσα διαδικασία εκπαίδευσης και παιδείας; Επιτρέπει κάτι τέτοιο το Σύνταγμα της Ελλάδος;

ΤΡΙΑ ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΑ ΣΤΗΡΙΓΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΑΣΥΛΛΗΠΤΗΣ
ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ
(ΤΟ ΕΓΩ ΣΤΕΚΕΤΑΙ ΑΜΗΧΑΝΟ ΜΠΡΟΣΤΑ ΤΗΣ)

α) ΑΝΑΣΤΟΛΗ: ΔΑΙΜΟΝΙΟ, ΘΕΙΚΗ ΦΩΝΗ ΠΡΙΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ, ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΕΙ ΤΙΣ ΖΗΜΙΕΣ

β) ΑΠΟΣΤΟΛΗ: ΕΙΝΑΙ ΣΟΒΑΡΟ
ΝΑ ΠΕΤΥΧΕΙ ΚΑΤΙ Ο
ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΠΕΘΑΝΕ ΓΙΑ ΤΟΥΤΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ

γ) ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ: ΜΕΘΟΔΟΣ
ΠΡΟΣ ΓΝΩΣΗ ΑΙΩΝΙΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ
ΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΟΜΩΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΤΑΙ ΠΑΝΤΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

Σχήμα 1: Τρεις διαστάσεις του γενικού προτύπου αρετής του Σωκράτους.

Τον Σωκράτη, αυτόν τον «φιλόσοφο του ανθρώπου» που, όπως είπε ο Κικέρων, «κατέβασε την φιλοσοφία από τον ουρανό στην γή», μπορούμε να τον δούμε σαν ένα προϊόν των αξιακών συστημάτων των Ελλήνων, που είχαν ήδη προηγηθεί. Μετά την τυραννία των Πεισιστρατιδών, στην Αθήνα εμφανίζεται ο Κλεισθένης, που θέσπισε την άμεση δημοκρατία, δίδοντας σε όλους τους πολίτες ίσα πολιτικά δικαιώματα: *ισοπολιτεία, ισονομία και ισηγορία*, επειδή το ίσον είναι δίκαιον και ομονοίας σωστικόν. Η λέξη «δίκαιον» παράγεται από το «δίχα»—ετυμολογεί ο Αριστοτέλης, που σημαίνει μισό-μισό: το να υπάρχουν δηλαδή ίσες μερίδες για όλους. Έτσι, οι Έλληνες της Αθήνας θέτουν την έδρα του δικαστή, το βήμα της αγόρευσης και το έπαθλο κάθε πολιτικού αγώνα στο μέσον ενός κύκλου ίσων, ομοίων πολιτών. Την ίση απόσταση του καθενός από το μέσον, την ακτίνα δηλαδή του κύκλου, την ονομάζουν «μέτρον», γιά να μετριάζουν με αυτό την ματαιοδοξία, την υπερβολή, την ύβρι του καθενός από ομοίους του, αλλά και γιά να τα βρίσκουν μεταξύ τους με *μέτρο* πάντα τον άνθρωπο. «Πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος» έλεγαν τότε οι Έλληνες.

Οι λάτρες όμως του μύθου της εποχής μας, γιά την έλλειψη προτύπων αρχών και αξιών μεταξύ των Ελλήνων, ψάχνουν να βρουν καινούργιους τρόπους, καινούργιες αξίες που να μπορούν να αναδυθούν μέσα από τις αβεβαιότητες και τον πλουραλισμό της σύγχρονης εποχής. Δεν λέω, η αβεβαιότητα μπορεί να κάνει την ζωή μας ενδιαφέρουσα. Σε πολλές περιπτώσεις, γίνεται μητέρα της καινοτομίας, π.χ., η Σαλαμίνα του Θεμιστοκλή. Και τον πλουραλισμό τον βλέπω όχι μόνον σαν κάτι θετικό, αλλά και αναγκαίο στην δυναμική πολυπλοκότητα της σύγχρονης εποχής. Αναγκαίο και ομονοίας σωστικόν επειδή οδηγεί σε διάλογο, ώστε να μη δίνουμε καν την ευκαιρία στην ύπαρξη δογματισμού. Πλουραλισμός όμως συνεπάγεται και εκλεκτισμό, ο οποίος απαιτεί γνώση όχι μόνο σε βάθος αλλά και σε πλάτος.

Εδώ τα χαλάμε λίγο με τον Ηράκλειτο, που χλεβάζει τον Πυθαγόρα γιά το πλάτος της γνώσης του. Αλλά και οι δύο σέβονται τον λόγο σαν μιά διαχρονική αξία που μπορεί να οδηγεί σε καινοτομίες και νέες αξίες όπως, π.χ., αυτήν της μεγαλοψυχίας, που αποδίδεται στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο.

Κατά την άποψη του Δρ. Bruno Snell (1997, *Η Ανακάλυψη του Πνεύματος: Ελληνικές Ρίζες της Ευρωπαϊκής Σκέψης*, Δ΄ έκδοση. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης: Αθήνα), επειδή οι Έλληνες δεν αναπτύξαμε ποτέ την ψυχολογία των συναισθημάτων, ερμηνεύουμε την ευτυχία σαν φυγόκεντρη και τον πόνο σαν κεντρομόλο δυναμική. Αποδίδουμε δε φωτεινότητα σε αξίες που δεν είναι εύκολο να συλλάβουμε αφηρημένα, όπως την ομορφιά, ευγένεια και μεγαλοπρέπεια. Στο ίδιο φως ζουν η αρετή, η χαρά, η ευτυχία και η ζωή, ενώ κατανοούμε την θλίψη, την δυστυχία και τον θάνατο με το σκότος.

Αν όμως οι αξίες αυτές ασακολουθούν να είναι αφηρημένες, τότε ας καλέσουμε σε βοήθεια τους φιλοσοφικούς «τόπους» του στωικού Επικτήτου, που έζησε σαν δούλος στη Ρώμη, έλαβε μαθήματα φιλοσοφίας από τον Μουσώνιο και, αφού απελευθερώθηκε, ίδρυσε εκεί δική του σχολή. Με τους φιλοσοφικούς του *τόπους*, ο Επικτήτος διδάσκει με ζήλο ακατάβλητο και πρόθεση φιλάλληλη, πως ο άνθρωπος μπορεί να ζει πρακτικά, με αληθή ευδαιμονία, αταραξία ψυχής ή ψυχική γαλήνη και μακαριότητα (Σχ. 2).

Ήδη από την εποχή του Πυθαγόρα ετέθη το ζήτημα της εμπράκτου εφαρμογής της φιλοσοφίας στην καθημερινή ζωή. Η αξία της γνώσης οφείλει να μετρηθεί ανάλογα με την χρησιμότητά της στην καθημερινή πραγματικότητα. Αργότερα, στις αρχές του 3^{ου} π.Χ. αιώνας, όταν δηλαδή η κοινωνικο-πολιτική ζωή των Ελλήνων ετεροθεσμίζεται με την Μακεδονοκρατία, ο Επικτήτος συνεχίζει και επεκτείνει την διδασκαλία των στωικών πού, σύμφωνα με τον Διογένη Λαέρτιο, ο Ζήνων ο Κιτιεύς ή πρεσβύτερος ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., σε ηλικία περίπου 30 ετών.

Σχήμα 2: Οι φιλοσοφικοί τόποι του στωικού Επικτήτου, που οδηγούν πρακτικά στην ψυχική γαλήνη.

Αν και αντιμαχόμενη με τους στωικούς, η Επικούρειος φιλοσοφική σχολή ή του «κήπου»—όπως καθιερώθηκε να λέγεται, από τον τόπο που edίδασκε ο ιδρυτής της—επίσης θέλει τον άνθρωπο να ζει σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους. Η διαδρομή της μετεξέλιξης της φιλοσοφίας του Σωκράτους από τον Επίκουρο συνοψίζεται εύκολα στην «τετραφάρμακός» του, η οποία επικεντρώνεται επίσης—όπως και οι στωικοί—σε μία πρακτική βιοτική πρόταση, για την πραγματοποίηση ενός κατά φύσιν ανθρωπίνου βίου.

Σχήμα 3: Η τετραφάρμακος του Επικούρου για την θεραπεία του ανθρώπου από το άγχος.

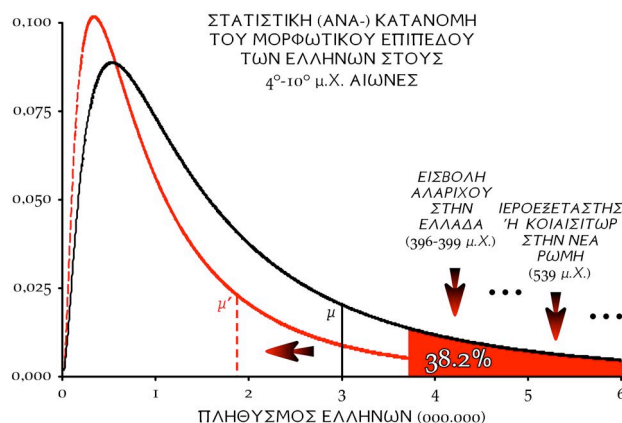
Αρα τα υλικά για τα πρότυπα αρχών και αξιών μεταξύ των Ελλήνων που πολλοί από μας ψάχνουν βρίσκονται ήδη μέσα μας. Χρειάζεται όμως τεράστια ελληνογνωσία, αντιπαλογνωσία και τόλμη για να αντικρίξει ο άνθρωπος τον εαυτό του· μεγαλύτερη δε τόλμη για να το κάνει... τώρα. Χωρίς μυστικισμό, απλά και αγνά, να κοιτάζει κατάματα το τώρα.

Μεταξύ εκείνων που ψάχνουν για τα «δικαιολογητικά» ή «ελαφρυντικά» του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των νέων Ελλήνων, έχω την εντύπωση πως πολλοί περιγράφουν την *θεωρία της καταστροφής* τελείως... καταστροφικά: και η άρνηση δηλαδή και η προσαρμογή οδηγούν τους νέους σε εδιέξοδο. Η πάλη για να βρούμε τον δρόμο μας είναι η πάλη μας με το σύστημα εκπαίδευσης και παιδείας που θέλει να παράγει φτηνά, σχιζοφρενικά, ξεκάρφωτα άτομα, αντί για ανθρώπους. Αυτό είναι ίσως το μέγιστο δικαιολογητικό ή ελαφρυντικό μας.

Γιά να γίνω όμως καταληπτός επί του ελαφρυντικού τούτου, ας πάμε πίσω στην διαδικασία της αφύσικης επιλογής στην εξέλιξη των Ελλήνων. Ας δούμε δύο παραδείγματα από τις πολλαπλές παρεμβολές στην ιστορία μας, όπου οι με τόσο αίμα διωγμοί, μάχες και πόλεμοι οδηγούν σε αφύσικη επιλογή (Σχ. 4). Οι ιστορικοί, π.χ., Κ. Παπαρηγόπουλος (1969, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδόσεις Γαλαξίας: Αθήνα) και

Ζώσιμος (Ιστορία, Ε' 2-9) μιλούν για την 396-399 μ.Χ. εισβολή του βασιλιά των Γότθων Αλάρικου στη Ελλάδα, όταν αυτοκράτωρ του ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους ήταν ο Αρκάδιος. Ο Προκόπιος (1962-63, *Ανέκδοτα* 20, 7-10, Εκδόσεις J. Haury-G. Wirth: Lipsiae) επίσης αναφέρει πως το 539 μ.Χ., ο αυτοκράτωρ Ιουστινιανός ίδρυσε στην Νέα Ρώμη ή Κωνσταντινούπολη την θέση του ιεροεξεταστή ή «κοιαισίτωρος», για να ελέγχει και να τιμωρεί όσους δεν τελούσαν σωστά την θρησκευτική λατρεία.

Η εργασία των David de la Croix and Matthias Doepke (2007, *To segregate or to integrate: education politics and democracy*, CEPR Discussion Papers #5799, OECD, 2006, Education at a glance: OECD indicators, OECD: Paris), οι οποίοι μελετούν στατιστικά την κατανομή των επενδύσεων στην μόρφωση σε δημοκρατικές και μη χώρες, βοηθά στην δημιουργία μιάς υποθετικής στατιστικής κατανομής του μορφωτικού επιπέδου των Ελλήνων κατά τους 4^ο-10^ο μ.Χ. αιώνες (Σχ. 4). Ας υποθέσουμε επίσης ότι τα ιστορικά γεγονότα της εποχής, με τον τραγικό θάνατο πολλών Ελλήνων επιστημόνων, ιερέων, πολιτικών και φιλοσόφων μείωσαν κυρίως τους υψηλού μορφωτικού επιπέδου τότε Έλληνες κατά 38,2 τοις εκατό. Αυτή η υπόθεση δεν είναι τόσο παράλογη, δεδομένου του ισχυρισμού ιστορικών πως η εισβολή του Αλάρικου στη Ελλάδα οδήγησε, μαζί με την μαζική καταστροφή πόλεων, ιερών και μνημείων, στον αφανισμό του 70 τοις εκατό του συνολικού πληθυσμού των Ελλήνων.

Σχήμα 4: Παραδείγματα ιστορικών παρεμβολών που οδηγούν στην αφύσικη επιλογή των Ελλήνων.

Στο Σχ. 4, οι πολλαπλές ιστορικές παρεμβολές γεμάτες αίμα και βία κατά τους 4^ο-10^ο μ.Χ. αιώνες, οι οποίες οδηγούν επίσης στην φυγή Ελλήνων υψηλού μορφωτικού επιπέδου στην Δύση, μειώνουν όχι μόνο τον πληθυσμό των Ελλήνων, αλλά και τον στατιστικό μέσο 'μ' της κατανομής του μορφωτικού επιπέδου των Ελλήνων στο 'μ'. Και με την Τουρκοκρατία που αργότερα ακολούθησε, με παρόμοιες αρνητικές επιπτώσεις για τον πληθυσμό και το μορφωτικό επίπεδο των Ελλήνων, καταλαβαίνουμε ποιά ακριβώς είναι το νόημα του να έχουμε οι νέοι Έλληνες σήμερα δικαιολογητικά ή ελαφρυντικά για το χαμηλό μας μορφωτικό επίπεδο.

Τίθεται βέβαια το ερώτημα αν μπορούμε και αν θέλουμε να ανατρέψουμε τις αρνητικές επιπτώσεις της ιστορικά επιβεβλημένης αφύσικης επιλογής στο μορφωτικό μας επίπεδο. Μπορούμε; Θέλουμε; Μπορούμε να θέλουμε; Θέλουμε να μπορούμε; Μας το επιτρέπει το μη-ανθρωποκεντρικό, χρηματοκοπιστωτικό σύστημα της εποχής μας; Ή το Σύνταγμα της Ελλάδος; Τι πρώτα να φτιάξουμε τώρα;

Υπάρχουν ήδη διάφορες προτάσεις για μία δημοκρατικά διευρυμένη και ανθρωποκεντρικά αυτοθεσμική οικονομικο-κοινωνικο-πολιτική αναδιοργάνωση των Ελλήνων της διασποράς, της Ελλάδος και της Κύπρου, που από κοινού συναποτελούν προτροπή για αρετή και αξιοκρατία. Μέσα ίσως από την εφαρμογή μιάς πρότασης να αναζωογονηθούν τα κοίτταρα της ωφελιμότητάς μας και να αναδημιουργηθεί η απαραίτητη συνισταμένη δύναμη. Έτσι θα πολιτικοποιηθεί ο κόσμος μας οργανικά και, με τις ιδιαιτερότητές του, θα αναγνωρίζεται πάλι σαν μία δύναμη πράξης για την κτήση του αγαθού· μία άγρυπνη φρουρά της ελευθερίας του ανθρώπου.

Η εφαρμογή έστω και μιάς πρότασης ίσως βοηθήσει να φρενάρουμε και την παρατεταμένη οικονομική κρίση, που είναι παρατεταμένη επειδή όλες οι συνταγές για την θεραπεία του χρηματοκοπιστωτικού συστήματος

της εποχής μας προέρχονται από το ίδιο περιεχόμενο του δομικού του υλικού. Και το δομικό υλικό των δυναμικά, διαχρονικά δηλαδή συνυφασμένων αιτίων και αιτιατών της οικονομικής κρίσης αφήνουν έξω μερικές λεπτομέρειες, θέματα λεπτεπίλεπτα ως ο ιστός αράχνης, όπως την αξιοκρατία, την ομορφιά, την ευγένεια, την μεγαλοπρέπεια, την αρετή, την χαρά και την ευτυχία. Το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα ενδιαφέρεται για άλλες αξίες όπως, π.χ., την συγκέντρωση πλούτου, ο οποίος όμως δεν συνεπάγεται το ευ ζειν. Η οικονομική κρίση θα εξακολουθεί παρατεταμένη οσονούπω παραμένουμε εγκιβωτισμένοι στην αποξένωση και στη συντήρηση του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος. Και στη συντήρησή του συμβάλλει η εσκεμμένα προσφερομένη ημιμάθεια, αποτέλεσμα της μακροπρόθεσμης διαδικασίας εκπαίδευσης και παιδείας, που δημιουργεί φτηνό εργατικό δυναμικό, με άτομα ημιμαθή, ξεκάρφωτα και σχιζοφρενικά, άνευ κοινωνικής συνεκτικότητας ανθρώπων.

Όπως λέει ο Δρ. Γ. Κοντογιώργης, ως έθνος κοσμοσύστημα, δηλαδή ως παράδειγμα, ο ελληνισμός διδάσκει το μέλλον και αυτό τρομάζει πολλούς, διότι το μέλλον της εποχής μας θα είναι προοδευτικό. Οι των Ελλήνων αξίες και αρχές προς μία αξιοκρατικά και δημοκρατικά διευρυμένη, και ανθρωποκεντρικά αυτοθεσμική οικονομικο-κοινωνικο-πολιτική αναδιοργάνωση των Ελλήνων της διασποράς, της Ελλάδος και της Κύπρου, μπορεί όχι μόνο να αντιστρέψει τα αρνητικά αποτελέσματα της ιστορικά επιβεβλημένης αφύσικης επιλογής μας, αλλά και να έχει μεγάλα θετικά συνεπακόλουθα για όλο τον κόσμο του πλανήτη μας. Τώρα! Είναι το *πρώτο* βήμα. Τα *επόμενα* έπονται...

Νικόλαος Κ. Γεωργαντζάς
Καθηγητής Συστημικής Δυναμικής
FORDHAM UNIVERSITY, New York, NY 10023, USA